

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Selonteko on osin kirjoitettu turhan paljon nykytilaa tai sitä hyvin lähellä olevaa tilannetta vastaavaksi siihen nähden, että tavoitellaan 2040-lukua. Nähdäksemme selonteossa on toisaalta useita kohtia, joiden saavuttamiseksi pitää koulutusjärjestelmässämme tapahtua erittäin suuria rakenteellisia ja asenteellisia muutoksia niin valtakunnan tasolla poliittisissa linjauksissa ja ohjaustoimenpiteissä kuin paikallisestikin. Myös käytössä olevat erityisesti korkeakoulutukseen suunnatut rahoitusinstrumentit tarvitsevat uudenlaista indikaattorien määrittelyä, mihin ministeriöllä on suuri päätösvalta. Esimerkiksi Suomen nostaminen tutkimuksessa kansainvälisesti tunnetummaksi, jopa johtavaksi maaksi edellyttää näin pieneltä kansalta kaikkien potentiaalisten voimavarojen hyödyntämistä.

Selonteossa viitataan kovin vähän rahoitukseen: osa tavoitteista edellyttää todellakin merkittävää nykytilasta poikkeavaa resurssointia, mikä tekstissä sinänsä on osin punnereastikin sanoitettu, mutta varsin vähän viitataan siihen, että nykytilan tehtävärakenteella ja keinoilla, joilla pyritään kustannustehokkuuteen, näihin tavoitteisiin ei ole realistista pyrkiä.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Esitetyt tavoitteet ovat erittäin kunnianhimoisia ja niiden saavuttaminen edellyttäisi monilta osin jo vuosikymmeniä jatkuneen negatiivisen kehityksen kääntämistä täysin vastakkaiseen suuntaan. Näitä kehityksiä ovat muun muassa oppimistulokset, korkeakoulutettujen osuus ikäluokassa sekä koulutuksellinen eriarvoistumiskehitys. Väestörakenteen kehitys huomioiden voisi jopa pohtia, onko Suomen kaltaisella laskevan auringon kansantaloudella varaa näin hienon vision toteuttamiseen? Selonteon tekstin perusteella resurssiohjaus katsotaan parhaaksi ja tehokkaimmaksi keinoksi tavoitteiden saavuttamiseen, mutta yksin ei sekään tule riittämään.

Huomiotta jäänyt keskeinen kysymys on se, miten myös tulevat ikäluokat saadaan motivoitua opiskelemaan menestyksekkäästi ja hakeutumaan mm. korkeakoulutukseen. Nuorison asenteissa tapahtuu koko ajan pientä muutosta, esimerkiksi maanpuolustustahdon on viime aikoina todettu laskeneen. Koska korkeakoulujen tulosohtaus pohjautuu opetuksen osalta suoritettuihin tutkintoihin, täytyy pohtia, haluavatko korkeakouluihin hakeutuvat nuoret suorittaa formaaleja tutkintoja. Jatkuvan oppimisen yhä korostuva merkitys haastaa tämän ajatuksen.

Olennaisia ongelmia ovat, miten päästään riittävään henkilömäärään sekä miten taataan henkilöstön osaamisen säännöllinen kehittäminen kaikilla koulutuksen asteilla? Tämä vaatii päättäjiltä ensinnäkin uutta asennetta koulutuksen ja sen päivittämisen merkitykseen ja sitten vastaavaa rahoituksen kohdentamista. Henkilöstön osaamisen kehittämiseen tulee panostaa nykyistä merkittävämmällä resurssilla ja osaamisen kehittämisen tulee olla työaikaa. Erityisesti yliopistoissa osaamisen kehittämisen tulee olla osa meritoitumista.

Koulutuksen resursoinnin tuloksellisuutta mitattaessa nykyiset indikaattorit ovat aivan liian lyhytjänteistä vaikutusta huomioivia (esimerkiksi tutkinnon suoritusnopeus ja taloudellisuus vs. parempaan osaamiseen riittävä prosessointiaika ja tarvittava monenlainen tuki).

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Laadukas varhaiskasvatus – mitä tarkoittaa laadukas varhaiskasvatus? Esimerkiksi taide- ja taitokasvatuksen alueella koulutuksesta lähtien valmiudet suhteessa tavoitteisiin ovat olemattomat (ks. OEF 2019 -tavoitteet), vaikka kyseiseen hankkeeseen viitataan. Taito- ja taideaineet ovat varhaiskasvatuksen ja kokonaisvaltaisen alkuopetuksen perustyövälineitä, mihin alan opettajilla täytyy olla riittävät perusvalmiudet. Varhaiskasvatuksen opettajien perustutkinnoksi esitetään maisterintutkintoa.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Ammatillisella toisella asteella yleissivistävien aineiden vahvistaminen on keskeistä korkeakoulukelpoisuuden vahvistamiseksi ja ylläpitämiseksi. Korkeakouluopinnoissa generisten aineiden osaamisen supistaminen toisella asteella ja ammattikorkeakoulutuksessa muodostaa väistämättä esteen opiskelijoiden sujuvalle siirtymiselle yliopisto-opintoihin. Yksi mahdollisuus on avoimen korkeakouluväylän hyödyntäminen, jossa viestintä- ja kieliosaamisella (myös äidinkieli!) sekä muulla sivistyksen käsitteen alla mainittavalla osaamisella on paikkansa. Kaikilla asteilla opiskelijoiden kielellistä osaamista tulee vahvistaa kaikilla koulutuksen asteilla. Pohja osaamiselle luodaan jo alemmilla asteilla, mutta erityisesti toisella asteella tulee osaamisen tasoon kiinnittää huomiota. Lukioden ja korkeakoulujen rajapintaan sijoittuvat opinnot (esim. nk. kurkistuskurssit) tulee vastaavasti resursoida. Yhteistyö ammatillisten oppilaitosten, ammattikorkeakoulun ja yliopiston kanssa vaatii koordinoitua, opiskelijoiden ohjausta ja yhteydenpitoa eri yhteistyökumppaneiden välillä.

Maahanmuuttajataustaisten jatkuva kielitaidon kehittäminen ja ylläpito opintojen ohessa vaatii resurssia ja rahoitusta. Kansainvälistyminen tarvitsee kielten opetuksen ja kulttuurien tuntemuksen vahvistamista: vierailevien luennoitsijoiden ja yhteistyökumppaneiden panoksen rahoitus ja resurssit.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Koulutuksen kannalta on olennaista, että yliopistot ja ammattikorkeakoulut säilyvät nykyisen kaltaisina. Yliopistoilla ja ammattikorkeakouluilla on omat koulutukselliset profiilinsa ja tehtävänsä eikä purkamisella paranneta korkeakoulutuksen vaikuttavuutta eikä varsinkaan laatua. Synergiaetuja ja joustavia opintopolkuja voidaan saada aikaan myös nykyisen järjestelmän puitteissa toimimalla ja kehittämällä nykyistä järjestelmää (hyödyntämällä esimerkiksi ristiinopiskelua). Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välistä yhteistyötä on tärkeä kehittää korkeakoulutettujen osaamisen kasvattamiseksi ja opintojen sujuvoittamiseksi. Kummallakin korkeakoulusektorilla on omat selkeät vahvuusalueensa: esimerkiksi työelämäyhteistyö on ammattikorkeakoulusektorin vahvuus ja yliopistoissa toiminnan pohjautuminen tieteelliseen tutkimustyöhön kaiken kehittämisen tukena ja

arviointikeinona yhdessä luovat rikkaampaa ja moniäänisempää tulosta kuin pelkkä erillään toimiminen.

Koulutuksellisen tasa-arvon kannalta on tärkeää, että korkeakouluverkko on kattava alueellisesti ja koulutustarjonta kattaa yhteiskunnan kannalta olennaisia aloja. Aloituspaiikkojen merkittävä lisääminen ilman vastaavaa merkittävää ja pitkäjänteistä resursointia saattaa luoda laadullisen riskin, jos opiskelijakohtainen resursointi pienenee merkittävästi ja esimerkiksi opettaja–opiskelija-suhdeluku kehittyy nykyistä huonommaksi.

Työelämän ja ammatillisen pätevyyden jatkuva kehittäminen vaatii täydennyskoulutustarjontaa yliopistoilta: tähän on erikseen resursoitava ja saatava rahoitusta koordinoinnin, ohjauksen ja opetuksen, raporttien ja palautteiden sekä tilojen ja laitteistojen osalta. Yhteinen digiopintotarjonta on keskeinen oppijoiden ja alueiden tasa-arvotekijä. Tekijänoikeudet on kuitenkin olennaista muistaa, kun digitarjontaa kehitetään. Digitalisaatiolla on myös omat rajoitteensa. Esimerkiksi itsenäinen opiskelu pelkästään verkossa olevia materiaaleja käyttäen ei läheskään aina ole mahdollista, mikäli riittävää ja riittävän laadukasta ohjausta ei ole tarjolla. Myös digitalisaation hyödyntäminen esimerkiksi opintojen rikastamiseksi ja saavutettavuuden parantamiseksi voi aiheuttaa opettajalle merkittävän työmäärän lisääntymisen: kontaktiopetuksen vähentyessä lisääntyy opetuksen valmisteluun, ohjaukseen sekä arviointiin käytettävä aika usein moninkertaisesti.

Tutkimisen ja opettamisen vapauden tulee säilyä sekä tutkimuksen ja opetuksen suhteeseen tulee kiinnittää huomiota: yliopistojen tulee olla selkeästi paremmat mahdollisuudet tehdä tutkimusta opetustyönsä ohessa. Tämä edellyttää kuitenkin monenlaista resursointia, jotta varsinainen (opettajan)koulutus hoituu maassamme kaikesta huolimatta vähintään yhtä laadukkaasti kuin tällä hetkellä. Ilmastomuutos, kestävä kehitys ja pandemiat asettavat uusia haasteita tieteiden väliselle yhteistyölle, joka myös vaatii resursointinsa.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

Perustutkimuksen tukeminen on keskeistä. Tutkimuksen ja koulutuksen välistä yhteyttä voi olla vaikeaa vahvistaa jo siitä syystä, että tieto sirpaloituu ja tutkimus fakkiutuu koko ajan enenevässä määrin. Tutkimus- ja kehittämistyössä pitää taata perustoiminnassa laaja-alaisuus sekä yliopistojen vapaus perus- ja soveltavaan tutkimukseen yhteistyökumppaneiden kanssa. Eri alojen hautomot vaativat myös tilansa, ohjaajansa ja resursointinsa niin henkilöstön kuin tilojen ja laitteistojen osalta. Rahoitusinstrumentteja täytyy olla olemassa nykyistä tasapuolisemmin eri yliopistoille ja tieteenaloille sekä ammattikorkeakouluille.

Keskeinen vaatimus kaikkeen toimintaan on, että se pohjautuu tutkittuun tietoon. Kansalaisten tiedelukutaitoon tulee tässä panostaa merkittävästi. Tässä yliopistoilla ja tutkimusinstituutioilla on korostunut vastuu tiedeviestinnän osalta: tutkimustuloksista tulee viestiä sekä tutkimustulosten olla kansalaisten saatavilla. Tutkittu tieto on aivan keskeinen osa opetusta kaikilla koulutusasteilla. Yliopistojen opetushenkilökunnalla onkin tässä keskeinen rooli avata tutkitun tiedon merkitystä omassa opetustyössään sekä opettajaopiskelijoille heidän tulevaisuuden toimenkuvissaan.

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Maahanmuuttajien koulutuksen ja kotoutuksen näkeminen osana vapaata sivistystyötä on olennaista sekä koulutuksen niveltäminen yleissivistävään koulutukseen on niin ikään tärkeää. Vapaan sivistystyön oppilaitosten, perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen yhteisten virkojen

kehittäminen on tärkeää. Samalla täytyy kuitenkin huomioida koulutusmuotojen opetuksen aikataulutus niin, että yksittäisen opettajan työssäjaksaminen turvataan.

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

Opettajien täydennyskoulutustarpeet (varhaiskasvatus, perusopetus, yliopistokoulutus) on tunnustettu ja dualimallia rakennettaessa tunnustettu. Selkeät toimenpiteet työuran aikaiseen täydennyskoulutukseen työelämäyhteyksinä tms. on tärkeä saada näkyviin. Sama koskee henkilökohtaista meritoitumista ja asiantuntijuuden kehittymistä. Tieteelliset jatkotutkinnot täytyy tunnustaa asiantuntijuuden kehittymiseksi myös perus- ja toisen asteen koulutuksessa.

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Opettajien osaamista ja opettajankoulutusta kehitetään yhteistyössä systemaattisesti ja tutkimusperusteisesti. Toimenpiteissä mainitaan, että suunniteltu Kasvatus- ja opetusalan koulutusten kehittämisfoorumi toimii opettajankoulutusten ja muun kasvatusalan henkilöstön koulutusten kehittämisen, vuorovaikutuksen ja yhteistyön rakenteena. Samalla se määrittää suuntaa opettajankoulutusten ja muun kasvatusalan henkilöstön koulutusten tutkimusperustaiselle kehittämiselle ja uranaikaisen osaamisen kehittämiselle.

Käynnistyneestä kehittämistyöstä huolimatta opettajankouluttajien ammatilliselle kehittämiselle, kehittämismalleille ja näiden tutkimukselle on edelleen selkeästi tarvetta: tämä pitäisi todeta selkeämmin, koska se on painokkaasti (ja täysin oikeutetusti) huomioitu toimenpide-ehdotuksessa.

Opettajakelpoisuus maisteritasolla nykyisen mallin mukaan täytyy turvata ja laajentaa varhaiskasvatuksen opettajiin. Kaksoiskelpoisten opettajien koulutuksen laajentaminen turvaa kelpoisten – ja myös substanssinsa osaavien opettajien saatavuutta yhtenäisissä peruskouluissa, myös harvaanasutuilla alueilla. Varhaiskasvatuksen ja alkuopetuksen opettajien koulutuksen kehittämisen niin, että kaksoiskelpoisuus varhaiskasvatuksen ja alkuopettajan opettajaksi on tärkeä mahdollistaa yhden maisteritutkinnon sisällä.

Korkeakoulutuksen vaikuttavuus ja saavutettavuus: Lukiodiplomin määrätietoinen kehittäminen ja käyttöönotto korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa mahdollistaa opettajankoulutuksen taito- ja taideaineiden tarpeellisen vahvistumisen luokanopettaja- ja aineenopettajakoulutuksessa.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

Opetuksen ja tutkimuksen kehittäminen tulee olla myös yliopistokoulutuksessa. Opettajankelpoisuuksien näkökulmasta on tärkeä analysoida taide- ja taitoaineiden opettajien tehtäväkuvia ja koulutuksen järjestäjän tarpeita.

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

-

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

-

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Maahanmuuttajien osalta kieltenopetus on resursoitava erikseen ja sen jatkuvuus on taattava kaikilla koulutusasteilla. Maahanmuuttajien osalta kieltenopetus on resursoitava erikseen; on

mietittävä elinikäistä oppimista, harrastus- ja koulutustoimintaa niin, että ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajat voivat saada tukea harrastustoimintaan, arkeen ja yhteisöjen toimintaan nykyisen kotimaansa kielillä. Tämä takaa kielitaidon säilymisen arjessa ammatillisten oppimisympäristöjen ulkopuolella eri elämänvaiheissa.

Ulkomaisten opiskelijoiden osalta tulee miettiä lisäresursointia ohjaukseen ja opetukseen, erityisesti kielten opetukseen. Asiantuntijoiden kieltenopetuksessa tulee ottaa huomioon alaspesifisen kielen hallinnan kehittäminen.

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

Työtehtävien sisällöt ovat muuttuneet paljon ja muuttuvat varmasti lisää jatkossakin, mutta tästä ei pidä vetää johtopäätöstä, että tutkintojen suorittamisen asema olisi tulossa kyseenalaiseksi. Substanssialan kokonaisuuden lisäksi tutkinnon suorittamisen aikana opitaan myös monia työelämän kannalta keskeisiä meta- sekä muita taitoja, kuten viestintää, projektinhallintaa sekä yhteistyötaitoja.

Keskeinen tehtävä tulevaisuudessa on tunnistaa koulutuksen nivelvaiheeseen liittyvät haasteet sekä osaamisen hyödyntäminen koulutuspolulla edetessä.

Palviainen Santeri
Yliopistojen opetusalan liitto YLL ry